

Верховний
Суд

Судова практика Верховного Суду щодо тлумачення заповіту

Ольга СТУПАК

суддя Великої Палати Верховного Суду

Питання для обговорення:

1. Мета тлумачення заповіту
2. Способи тлумачення заповіту
3. Тлумачення заповіту у зв'язку з відсутністю розділових знаків та (або) наявності граматичних помилок у тексті
4. Тлумачення заповіту судом
5. Тлумачення заповіту при спадкуванні земельної ділянки
6. Про тлумачення заповіту та стягнення коштів

Постанова КЦС ВС від 23 вересня 2019 року у справі № 335/4131/18

(щодо мети тлумачення заповіту)

У постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 23 вересня 2019 року у справі № 335/4131/18 (провадження № 61-13829св19) вказано, що «положеннями статті 1256 ЦК України визначено, що тлумачення заповіту може бути здійснене після відкриття спадщини самими спадкоємцями. У разі спору між спадкоємцями, тлумачення заповіту здійснюється судом відповідно до статті 213 ЦК України. Відповідно до статті 213 ЦК України зміст правочину може бути витлумачений стороною (сторонами). На вимогу однієї або обох сторін суд може постановити рішення про тлумачення змісту правочину. При тлумаченні змісту правочину беруться до уваги однакове для всього змісту правочину значення слів і понять, а також загальноприйняте у відповідній сфері відносин значення термінів. Якщо буквальне значення слів і понять, а також загальноприйняте у відповідній сфері відносин значення термінів не дає змоги з`ясувати зміст окремих частин правочину, їхній зміст встановлюється порівнянням відповідної частини правочину зі змістом інших його частин, усім його змістом, намірами сторін. Якщо за правилами, встановленими частиною третьою цієї статті, немає можливості визначити справжню волю особи, яка вчинила правочин, до уваги беруться мета правочину, зміст попередніх переговорів, ustalена практика відносин між сторонами, звичаї ділового обороту, подальша поведінка сторін, текст типового договору та інші обставини, що мають істотне значення. У пункті 3 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 06 листопада 2009 року № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» визначено, що при розгляді спору суд може ухвалити рішення про тлумачення змісту правочину лише на вимогу однієї або обох сторін правочину чи їх правонаступників - в порядку позовного провадження. Аналіз наведених норм процесуального та матеріального права дає підставу вважати, що тлумачення заповіту судом не повинно змінювати волі заповідача, тобто підміняти собою сам заповіт. Суд не може брати на себе права власника щодо розпоряджання його майном на випадок смерті. Тлумачення заповіту є лише інструментом з`ясування волі заповідача після його смерті.

Отже, **суд, здійснюючи тлумачення заповіту, не повинен виходити за межі цього процесу та змінювати (доповнювати) зміст заповіту, що може спотворити волю заповідача. Метою тлумачення правочину є з`ясування того, що в ньому дійсно виражено, а не того, що малось на увазі».**

Постанова КЦС ВС від 23 лютого 2022 року у справі № 474/454/18

(щодо правил та способі тлумачення заповіту)

У постанові Верховного Суду в складі колегії суддів Другої судово палати Касаційного цивільного суду від 10 березня 2021 року в справі № 607/11746/17 (провадження № 61-18730св20) зазначено, що «з урахуванням принципів цивільного права, зокрема, добросовісності, справедливості та розумності, сумніви щодо дійсності, чинності та виконуваності договору (правочину) повинні тлумачитися судом на користь його дійсності, чинності та виконуваності».

Аналіз змісту статті 1256 ЦК України свідчить, що:

- 1) тлумачення заповіту може здійснюватися як при розгляді власне позовної вимоги про тлумачення змісту заповіту, так і, зокрема, при розгляді позовної вимоги про визначення додаткового строку для прийняття спадщини;
- 2) з урахуванням того, що зміст заповіту може містити розпорядження про призначення спадкоємця (спадкоємців) і/або визначення спадкового майна (спадщини), то і тлумачення змісту заповіту може здійснюватися щодо таких розпоряджень заповідача.

Постанова КЦС ВС від 30 липня 2020 року у справі № 378/1160/15-ц (частина I)

(Тлумачення заповіту є інструментом з'ясування волі заповідача після його смерті. У зв'язку з цим наявність пунктуаційних помилок (відсутність деяких розділових знаків, неправильне їх вживання) в тексті заповіту не є підставою для його тлумачення, якщо з його змісту чітко вбачається воля заповідача.)

Згідно зі статтею 1256 ЦК України тлумачення заповіту може бути здійснене після відкриття спадщини самими спадкоємцями. У разі спору між спадкоємцями тлумачення заповіту здійснюється судом відповідно до статті 213 цього Кодексу. Проте тлумачення заповіту судом не повинно змінювати волі заповідача, тобто підміняти собою сам заповіт. Суд не може брати на себе права власника щодо розпорядження його майном на випадок смерті. Тлумачення заповіту є лише інструментом з'ясування волі заповідача після його смерті.

Отже, суд, здійснюючи тлумачення заповіту, не повинен виходити за межі цього процесу та змінювати (доповнювати) зміст заповіту, що може спотворити волю заповідача. Неточне відтворення в заповіті власної волі заповідача стосовно долі спадщини може бути зумовлене, перш за все, неоднаковим використанням у ньому слів, понять і термінів, які є загальноприйнятими у сфері речових, зобов'язальних, спадкових відносин тощо. Цьому також можуть сприяти й певні неузгодженості між змістом окремих частин заповіту і змістом заповіту в цілому, що ускладнює розуміння волі заповідача щодо долі спадщини. При цьому частина друга статті 213 ЦК України не допускає, щоб при тлумаченні правочину здійснювався пошук волі учасника правочину, який не знайшов відображення у тексті самого правочину при тлумаченні заповіту, не допускається і внесення змін у зміст заповіту, ураховуючи, що заповіт – це особисте розпорядження фізичної особи щодо належного їй майна, яким вона відповідно до законодавства має право розпоряджатися на момент укладення заповіту.

Постанова КЦС ВС від 30 липня 2020 року у справі № 378/1160/15-ц (частина II)

(Тлумачення заповіту є інструментом з'ясування волі заповідача після його смерті. У зв'язку з цим наявність пунктуаційних помилок (відсутність деяких розділових знаків, неправильне їх вживання) в тексті заповіту не є підставою для його тлумачення, якщо з його змісту чітко вбачається воля заповідача.)

З огляду на викладене тлумаченню підлягає зміст угоди або її частина у способи, встановлені статтею 213 ЦК України, тобто тлумаченням правочину є встановлення його змісту відповідно до волевиявлення сторін при його укладенні, усунення неясностей та суперечностей у трактуванні його положень.

Суди попередніх інстанцій встановили, що надані ОСОБА_2 відповіді фахівців філологічних наук не спростовують висновку експертного дослідження, а лише, констатують граматичні помилки, що містяться в оспорюваному заповіті. Таким чином, колегія суддів погоджується з висновками судів попередніх інстанцій про те, що висновок експертного дослідження є належним та допустимим доказом, оскільки він не викликає сумнівів у його правильності, є методологічно обґрунтований, а тому немає підстав для визнання його необґрунтованим і таким, що суперечить матеріалам справи.

Враховуючи вищевикладене, Верховний Суд вважає, що відсутність розділових знаків та неправильне вживання деяких із них (наявність граматичних помилок) не впливають на зміст тексту заповіту, ці помилки свідчать про неналежну мовну компетенцію нотаріуса, оскільки саме він оформлює текст складеного заповіту, а тому не є підставою для тлумачення чіткого та зрозумілого заповіту.

Постанова КЦС ВС від 05 грудня 2018 року у справі № 335/9398/16-ц (частина I)

(Неточності та помилки у тексті заповіту щодо адреси нерухомого майна, яке передається у спадщину, не можуть бути усунені шляхом тлумачення заповіту відповідно до положень ст. 213, 1256 ЦК України)

ОСОБА_2 звернулась до із позовом до ОСОБА_4, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору - державна нотаріальна контора, про тлумачення заповіту.

ОСОБА_6 у заповіті залишив у спадок ОСОБА_2 домоволодіння. На підставі правовстановлюючих документів за померлим були зареєстровані житловий будинок та земельна ділянка, розташовані за різними адресами. Після звернення до нотаріальної контори із заявою про прийняття спадщини, ОСОБА_2 отримала роз'яснення, відповідно до змісту якого видача свідоцтва про право на спадщину за заповітом буде суперечити нормам чинного законодавства України, оскільки житловий будинок та домоволодіння не є тотожними поняттями. Позивач зазначила, що при складанні заповіту державним нотаріусом було допущено помилку у частині зазначення літери житлового будинку, тому вона позбавлена можливості успадкувати майно за заповітом.

Постанова КЦС ВС від 05 грудня 2018 року у справі № 335/9398/16-ц (частина II)

(Неточності та помилки у тексті заповіту щодо адреси нерухомого майна, яке передається у спадщину, не можуть бути усунені шляхом тлумачення заповіту відповідно до положень ст. 213, 1256 ЦК України)

Суд першої інстанції відхилив у задоволенні позовних вимог і мотивував рішення тим, що текст заповіту не містить ані суперечностей, ані неточностей, складений зі слів заповідача; при тлумаченні заповіту не допускається внесення змін до змісту заповіту. Суд апеляційної інстанції залишив рішення без змін.

Відмовляючи в задоволенні позову про тлумачення заповіту та залишаючи судові рішення першої та апеляційної інстанцій без змін, Касаційний цивільний суд зазначив, що якщо у тексті заповіту була допущена помилка, то сам заповідач мав можливість її усунути. **Неточності та помилки у тексті заповіту щодо адреси нерухомого майна, яке передається у спадщину, за обставин цієї справи не можуть бути усунуті шляхом тлумачення заповіту відповідно до положень статей 213, 1256 ЦК України**, а вимоги про визнання права власності на майно у порядку спадкування, визнання неправомірними дій нотаріуса позивачем не заявлялись. Тлумачення заповіту судом не повинно змінювати волі заповідача, тобто підмінити собою сам заповіт. Суд не може брати на себе права власника щодо розпоряджання його майном на випадок смерті. Тлумачення заповіту є лише інструментом з'ясування волі заповідача після його смерті. Суд, здійснюючи тлумачення заповіту, не повинен виходити за межі цього процесу та змінювати (доповнювати) зміст заповіту, що може спотворити волю заповідача.

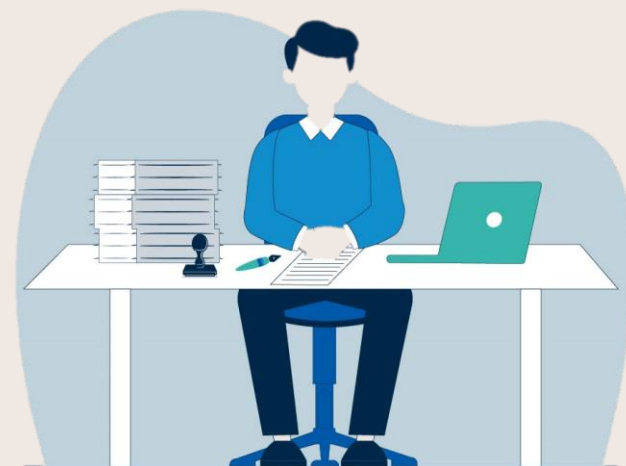
Постанова КЦС ВС від 22 березня 2023 року у справі № 595/731/21 (I частина)

(У разі спору між спадкоємцями тлумачення заповіту здійснюється судом відповідно до статті 213 ЦК України)

Відповідно до частини другої статті 1256 ЦК України суд розглядає справу про тлумачення заповіту за наявності таких умов: 1) зміст заповіту містить суперечності, неточності, що ускладнюють розуміння останньої волі заповідача; 2) наявність спору між спадкоємцями щодо тлумачення заповіту - спадкоємці мають різне уявлення про волевиявлення заповідача.

Тлумачення заповіту судом не повинно замінювати волі заповідача, тобто підміняти собою сам заповіт. Суд не може брати на себе права власника щодо розпорядження його майном на випадок смерті. Тлумачення заповіту є лише інструментом з'ясування волі заповідача після його смерті. Отже, суд, здійснюючи тлумачення заповіту, не повинен виходити за межі цього процесу та змінювати (доповнювати) зміст заповіту, що може спотворити волю заповідача.

Неточне відтворення в заповіті власної волі заповідача щодо долі спадщини може бути зумовлене, перш за все, неоднаковим використанням в ньому слів, понять і термінів, які є загальноприйнятими у сфері речових, зобов'язальних, спадкових відносин тощо. Цьому також можуть сприяти й певні неузгодженості між змістом окремих частин заповіту і змістом заповіту в цілому, що ускладнюють розуміння волі заповідача стосовно долі спадщини.

Постанова КЦС ВС від 22 березня 2023 року у справі № 595/731/21 (II частина)

(У разі спору між спадкоємцями тлумачення заповіту здійснюється судом відповідно до статті 213 ЦК України)

Оскільки на час відкриття спадщини спадкодавцю не належала частка у спільній частковій власності, її належав окремий об'єкт нерухомості, складений нею заповіт щодо її волі на спадкування позивачкою частки у спільній частковій власності втратив чинність.

Ураховуючи викладене, оскільки текст заповіту щодо належних ОСОБА_5 прав на частину житлового будинку з відповідною частиною надвірних будівель та споруд є чітким та зрозумілим, на час відкриття спадщини право на вказану частину житлового будинку за спадкодавцем припинено у зв'язку поділом вказаного будинку; воля щодо житлового будинку з надвірними будівлями та спорудами, який виділено у власність ОСОБА_5 у зв'язку з поділом будинку у заповіті не висловлена, суди попередніх інстанцій дійшли помилкового висновку про наявність підстав для тлумачення заповіту.

Системний аналіз положень статей 213, 1256 ЦК України дає підстави для висновку, що при тлумаченні змісту заповіту не допускається пошук волі заповідача, яка не знайшла відображення у тексті самого заповіту, а також не допускається внесення змін у зміст заповіту, який є особистим розпорядженням фізичної особи щодо належного їй майна, яким вона відповідно до законодавства має право розпоряджатися на момент укладення заповіту.

За таких обставин, Верховний Суд оскаржені судові рішення скасував й ухвалив у цій частині нове судове рішення про відмову в задоволенні первісного позову.

Постанова КЦС ВС від 01 травня 2024 року у справі № 501/4300/19 (І частина)

(Тлумачення заповіту може здійснюватися як при розгляді справи з позовними вимогами про тлумачення заповіту, так і при розгляді справ щодо спадкування без заявлення таких вимог, що не буде виходом суду за межі позовних вимог)

ОСОБА_1 звернувся до суду з позовом до ОСОБА_2 про визначення часток на спадкове нерухоме майно, земельну ділянку та визнання права власності на них.

ОСОБА_2 звернувся до суду із зустрічним позовом до ОСОБА_1 про встановлення факту реєстрації шлюбу, визнання спільної сумісної власності та визнання часток майна.

Ухвалою суду першої інстанції первісний позов ОСОБА_1 залишено без розгляду.

Рішенням суду першої інстанції зустрічний позов ОСОБА_2 задоволено частково.

Постановою апеляційного суду рішення суду першої інстанції в частині задоволення вимог ОСОБА_2 про визнання права власності за позивачем на частину спірної земельної ділянки в порядку спадкування за законом після смерті батька ОСОБА_3 та матері ОСОБА_4 та відмови в задоволенні зустрічного позову про визнання права власності за ОСОБА_2 на частину домоволодіння в порядку спадкування за законом після смерті батьків скасовано. В задоволенні зустрічного позову ОСОБА_2 про визнання права власності на частину спірних земельної ділянки та домоволодіння в порядку спадкування за законом після смерті ОСОБА_3 та ОСОБА_4 відмовлено.

Постанова КЦС ВС від 01 травня 2024 року у справі № 501/4300/19 (II частина)

(Тлумачення заповіту може здійснюватися як при розгляді справи з позовними вимогами про тлумачення заповіту, так і при розгляді справ щодо спадкування без заявлення таких вимог, що не буде виходом суду за межі позовних вимог)

Верховний Суд скасував постанову апеляційного суду, а справу направив на новий розгляд до суду апеляційної інстанції зазначивши таке.

Відповідно до статті 1256 ЦК України тлумачення заповіту може бути здійснене після відкриття спадщини самими спадкоємцями. У разі спору між спадкоємцями тлумачення заповіту здійснюється судом відповідно до статті 213 цього Кодексу.

У статті 213 ЦК України визначаються загальні способи, що застосовуватимуться при тлумаченні правочину, які втілюються в трьох рівнях. Перший рівень тлумачення здійснюється за допомогою однакових для всього змісту правочину значень слів і понять, а також загальноприйнятих у відповідній сфері відносин значення термінів. Другим рівнем тлумачення (у разі, якщо за першого підходу не вдалося витлумачити зміст правочину) є порівняння різних частин правочину як між собою, так і зі змістом правочину в цілому, а також з намірами сторін, які вони виражали при вчиненні правочину, а також з чого вони виходили при його виконанні. Третім рівнем тлумачення (при без результативності перших двох) є врахування: (а) мети правочину, (б) змісту попередніх переговорів, (в) усталеної практики відносин між сторонами (якщо сторони перебували раніш в правовідносинах між собою), (г) звичаїв ділового обороту; (г) подальшої поведінки сторін; (д) тексту типового договору; (е) інших обставин, що мають істотне значення.

Таким чином, тлумаченню підлягає зміст правочину або його частина за правилами, встановленими статтею 213 ЦК України.

Постанова КЦС ВС від 11 грудня 2019 року у справі № 323/3359/17

(Нікчемний заповіт не підлягає тлумаченню)

Щодо первісного позову про тлумачення заповіту колегія суддів вважала, що підстави для його задоволення відсутні, оскільки на підставі норм статей 213, 1256 ЦК України, нікчемний заповіт не підлягає тлумаченню.

Відтак висновки судів про те, що неточності та помилки у тексті заповіту щодо назви об'єкту нерухомого майна, не можуть бути усунуті шляхом тлумачення заповіту, є неправильними, і у задоволенні позову про тлумачення заповіту відмовлено з наведених вище підстав.

 ОП КЦС ВС у постанові від 29 січня 2024 року у справі № 369/7921/21 відступила в частині висновків:

1) "виключно виконавчий комітет сільської ради мав повноваження покласти на посадову особу цього органу місцевого самоврядування функції щодо вчинення нотаріальних дій, зокрема, посвідчення заповітів.

Тому у цій справі суди обґрунтовано вважали, що секретар сільської ради, посвідчуючи спірний заповіт на підставі відповідного розпорядження сільського голови, не мала на це повноважень, а отже, оспорюваний заповіт є нікчемним у силу вимог частини першої статті 1257 ЦК України";

2) "наявність у посадовій інструкції секретаря сільської ради повноважень забезпечувати виконання нотаріальних дій не є самостійною підставою для вчинення таких дій, оскільки покладення зазначених обов'язків на посадову особу органу місцевого самоврядування повинно фіксуватися у протоколах засідань сесій та виконавчого комітету відповідної ради".

Законодавець у ЦК України не передбачив такої підстави для кваліфікації заповіту, посвідченого секретарем сільської ради, нікчемним, як відсутність рішення виконавчого комітету сільської ради щодо покладання на цю посадову особу вчинення нотаріальних дій, так і відсутність вказівки в заповіті про місце народження заповідача. Це не впливає на форму заповіту та порядок його посвідчення. Протилежна кваліфікація буде базуватися на мотивах розширеного розуміння вимог до форми і порядку його посвідчення і порушить принцип свободи заповіту, оскільки він піддається правовій охороні й після смерті заповідача.

Постанова КЦС ВС від 30 вересня 2022 року у справі № 165/3014/20

(Відсутність у заповіті кадастрового номера земельної ділянки та неправильне зазначення її цільового призначення не скасовує дійсної волі заповідача щодо настання реальних наслідків вчиненого ним правочину)

Право власності на земельну ділянку виникає на підставі правовстановчих фактів (правочинів, адміністративних актів тощо), а посвідчується таке право державними актами. Як наслідок, до спадщини входять не документи, що посвідчують право, зокрема державні акти про право власності на земельну ділянку, а права на саму земельну ділянку як об'єкт цивільних прав.

Відсутність у заповіті прямого посилання на земельні ділянки з цільовим призначенням для будівництва та обслуговування житлового будинку, господарських будівель та споруд і для особистого селянського господарства, не відмінює дійсної волі заповідача щодо настання реальних наслідків вчиненого ним правочину, що в разі його смерті ОСОБА_7 та ОСОБА_2 успадкують зазначені земельні ділянки з цільовим призначенням для будівництва та обслуговування житлового будинку, господарських будівель та споруд і для особистого селянського господарства, що розташовані в с. Шахтарське, Іваничівського району, Волинської області.

Намір (волевиявлення) спадкодавця був спрямований на те, щоб залишити ОСОБА_7 та ОСОБА_2 у спадок земельні ділянки з цільовим призначенням для будівництва та обслуговування житлового будинку, господарських будівель та споруд і для особистого селянського господарства, на які у заповідача на момент складання заповіту було право, посвідчене державними актами на право власності на земельну ділянку.

Постанова КЦС ВС від 26 вересня 2022 року у справі № 543/539/21

(Тлумачення заповіту при спадкуванні земельної ділянки)

Встановивши, що у земельної ділянки площею 3,7805 га на момент вчинення заповіту від 22 грудня 2015 року кадастровий номер був відсутнім і лише 04 липня 2016 року цій земельній ділянці був присвоєний кадастровий номер 5323686400:00:017:0024, врахувавши, що воля заповідача ОСОБА_4 була спрямована на те, щоб заповісти ОСОБА_1 дві земельні ділянки, а також те, що площа земельної ділянки з кадастровим номером 5323686400:00:017:0024 (3,7805 га) є меншою, ніж площа земельної ділянки з кадастровим номером 5323686400:00:017:0026 (3,7806 га), і тлумачення заповіту від 22 грудня 2015 року на користь земельної ділянки з кадастровим номером 5323686400:00:017:0024 не порушить права та інтереси інших спадкоємців ОСОБА_2 та ОСОБА_3, суди зробили обґрунтований висновок про задоволення позовних вимог.

Постанова КЦС ВС від 16 грудня 2020 року у справі № 467/356/19 (І частина)

(Правові наслідки відсутності у заповіті прямого посилання на земельну ділянку, яка передається у спадщину)

ОСОБА_1 звернувся з позовом до селищної ради, ОСОБА_2, за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, - ОСОБА_3, про тлумачення заповіту.

Рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позову відмовлено. Рішення суду першої інстанції, з висновками якого погодився і суд апеляційної інстанції, мотивоване тим, що неточності та помилки у тексті заповіту щодо серії державного акта про право власності на земельну ділянку, яка передається у спадщину, за обставин цієї справи не можуть бути усунені шляхом тлумачення заповіту відповідно до статей 213, 1256 ЦК України.

Верховний Суд з такими висновками судів попередніх інстанцій не погодився, рішення районного суду та постанову апеляційного суду скасував, позовні вимоги ОСОБА_1 задовольнив.

Постанова КЦС ВС від 16 грудня 2020 року у справі № 467/356/19 (II частина)

(Правові наслідки відсутності у заповіті прямого посилання на земельну ділянку, яка передається у спадщину)

Право власності на земельну ділянку виникає на підставі правопороджуючих фактів (правочинів, адміністративних актів тощо), а посвідчується таке право державними актами. Як наслідок, до спадщини входять не документи, що посвідчують право, зокрема державні акти про право власності на земельну ділянку, а права на саму земельну ділянку як об'єкт цивільних прав. Відсутність у заповіті прямого посилання на земельну ділянку для ведення товарного сільськогосподарського виробництва не відміняє дійсної волі заповідача щодо настання реальних наслідків вчиненого ним правочину, що в разі його смерті позивач успадкує земельну ділянку.

За своїм змістом намір (волевиявлення) спадкодавця був спрямований на те, щоб залишити позивачу у спадок земельну ділянку для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, на яку у заповідача на момент складання заповіту було право, посвідчене державним актом на право власності на земельну ділянку.

За таких обставин колегія суддів вважає, що слід розтлумачити зміст заповіту, складеного заповідачем ОСОБА_4 31 жовтня 2007 року, на користь ОСОБА_1.

Постанова КЦС ВС від 26 лютого 2020 року у справі № 576/2742/18 (І частина)

(Щодо заповідання «земельного паю»)

У постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 26 лютого 2020 року у справі № 576/2742/18 (провадження № 61-10712св19) зазначено, що «у складеному заповіті ОСОБА_6 зазначено, що він заповідає земельний пай ОСОБА_1. Чинне земельне законодавство не містить чіткого визначення поняття земельна частка (пай). Разом з тим у сфері земельних відносин **загальноприйнятим є використання поняття «земельний пай» не тільки як земельна ділянка, яка не виділена в натурі, а і як земельна ділянка, яка отримана в результаті розпаювання землі (виділення в натурі).** Суди правильно встановили, що за життя ОСОБА_6 отримав лише один сертифікат на земельний пай в розмірі 3,69 га, цей **сертифікат був замінений на два державні акти** на земельні ділянки: один - на 2,36 га з цільовим призначенням земельної ділянки - для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, інший - на 0,5 га - для ведення особистого селянського господарства. Вказана обставина підтверджується листом відділу у Глухівському районі Головного управління Держгеокадастру у Сумській області від 26 січня 2018 року (а. с. 13). На нинішній час, як і на час складення заповіту, **загальноживаним є поняття земельного паю як земельної ділянки отриманої внаслідок розпаювання земель.** ОСОБА_6 зазначив у заповіті, що **заповідає земельний пай, оскільки вважав, що немає різниці між земельним паєм та власне земельними ділянками, на які він отримав державні акти на право власності на земельні ділянки, отримані внаслідок розпаювання землі.** Тому висновки і апеляційного суду, і суду першої інстанції про те, що спадкодавець отримав сертифікат на один земельний пай, а позивач зазначає дві земельні ділянки з різним цільовим призначенням, не ґрунтуються на встановлених фактичних обставинах справи. При розпаюванні земельних ділянок не передбачено жодних обмежень чи заборон обміну сертифіката на земельний пай на декілька земельних ділянок з різним цільовим призначенням.

Постанова КЦС ВС від 26 лютого 2020 року у справі № 576/2742/18 (II частина)

(Щодо заповідання «земельного паю»)

З урахуванням викладеного Верховний Суд дійшов висновку про обґрунтованість вимог позивача, оскільки є очевидно та підтверджується обставинами, які встановлені судами, проте не враховані при ухваленні рішень, що ОСОБА_6, заповідаючи своєму братові ОСОБА_1 земельний май, мав на увазі саме дві земельні ділянки площею 2,36 га (для ведення товарного сільськогосподарського виробництва) та 0,56 га (для ведення особистого селянського господарства), які розташовані на території Студеноцької сільської ради Глухівського району Сумської області.

Отже, відповідно до першого рівня тлумачення, зважаючи на загальноприйняте у сфері земельних правовідносин значення терміна «земельний пай» та встановлення судами, що внаслідок реалізації за життя свого права на земельну частку (пай) спадкодавець оформив право на дві земельні ділянки, можна дійти висновку, що спадкодавець розпорядився земельними ділянками на випадок своєї смерті, назвавши їх у заповіті як земельний пай. Такого ж висновку можна дійти, порівнюючи різні частини правочину як між собою, так і зі змістом правочину в цілому, а також з намірами спадкодавця, який він виразив при вчиненні правочину. Зі змісту заповіту вбачається, що спадкодавець чітко розділив спадкову масу та осіб, які спадкують за заповітом, що унеможлиблює різне тлумачення, як помилково про це зазначили суди попередніх інстанцій. Так, заповідач визначив окремо, що земельні ділянки, отримані ним в результаті розпаювання, яким він дав найменування «земельний пай», переходять тільки його брату - ОСОБА_1, а все інше майно, в тому числі житловий будинок - переходять трьом спадкоємцям: позивачу і відповідачам.

Постанова КЦС ВС від 26 лютого 2020 року у справі № 576/2742/18 (III частина)

(Щодо заповідання «земельного паю»)

Отже, у справі встановлено, що шляхом складення заповіту спадкодавець ОСОБА_6 реалізував свій намір заповісти дві земельні ділянки площею 2,36 га (для ведення товарного сільськогосподарського виробництва) та 0,56 га (для ведення особистого селянського господарства), які розташовані на території Студеноцької сільської ради Глухівського району Сумської області, саме позивачу ОСОБА_1.

Тому є підстави для задоволення позову ОСОБА_1 про тлумачення заповіту. Водночас суди попередніх інстанцій помилково виходили з того, що неточності у заповіті щодо найменування майна, яке передається у спадщину, за обставин цієї справи не можуть бути усунуті шляхом тлумачення заповіту відповідно до статей 213, 1256 ЦК України, а вжитий у заповіті термін «земельний пай» не дає можливості ототожнити його з належними спадкодавцю земельними ділянками, які він отримав у власність внаслідок реалізації права на земельну частку (пай).

У спірному випадку тлумачення заповіту шляхом вказівки на те, що **воля заповідача була спрямована на передання позивачу земельного паю у вигляді відповідних земельних ділянок**, не є спотворення волі заповідача, як про це зазначили суди.

Постанова КЦС ВС від 12 жовтня 2020 року у справі № 478/2164/18

(Спадкування земельної ділянки особою, яка не перебувала в кровному спорідненні із заповідачем)

Верховний Суд наголосив, що у заповіті зазначено, що спадкодавець заповідає належну йому на підставі державного акта на право приватної власності на землю, виданого Казанківською районною державною адміністрацією і зареєстрованого в Книзі записів державних актів на право приватної власності на землю, земельну ділянку, що розташована на території Миколаївської сільської ради Казанківського району Миколаївської області, своїй внучці ОСОБА_1.

Установивши, що у складеному ОСОБА_3 заповіті, спадкодавець на випадок його смерті висловив свою волю на перехід права власності на належну йому земельну ділянку площею 13,03 га, що розташована на території Миколаївської сільської ради Казанківського району Миколаївської області, конкретно до ОСОБА_1, вказавши чітко, без помилок її прізвище, ім`я та по батькові, суд першої інстанції, з яким у частині задоволення позовних вимог ОСОБА_1 до ОСОБА_2 погодився апеляційний суд, дійшов правильного висновку про обґрунтованість позовних вимог ОСОБА_1.

Висновки судів ґрунтуються на встановлених судами обставинах справи, зокрема, що за життя ОСОБА_3, незважаючи на факт відсутності кровного споріднення, вважав ОСОБА_1 своєю внучкою, оскільки понад двадцять п`ять років проживав однією сім`єю та вів спільне господарство з її бабусею ОСОБА_4. Його вказівка у заповіті «своїй внучці» не має визначального значення з огляду на конкретну вказівку ним особи спадкоємця - ОСОБА_1.

Постанова КЦС ВС від 20 лютого 2019 року у справі № 755/7730/16-ц (І частина)

(Про тлумачення заповіту та стягнення коштів)

У разі неохоплення заповітом усієї спадщини право на спадкування за законом одержують особи, визначені у статтях 1261-1265 цього Кодексу.

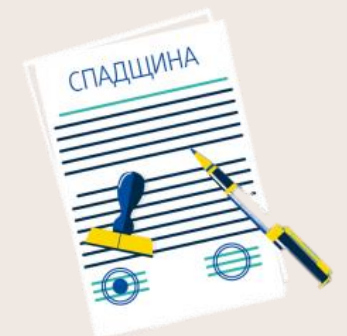
Зібраними у справі доказами підтверджено наявність у спадкодавця іншого майна, яке не охоплене заповітом.

У справі № 755/7730/16-ц встановлено, що між ОСОБА_4 та ОСОБА_9 існували договірні правовідносини щодо позики та передніх договорів купівлі-продажу.

В матеріалах справи відсутні докази, що підтверджують повернення позики та укладення спірних договорів купівлі-продажу.

Відповідно до ч. 1 ст. 608 ЦК України зобов'язання припиняються смертю боржника, якщо воно є нерозривно пов'язане з його особою і у зв'язку з цим не може бути виконане іншою особою.

Перелік зобов'язань, які не входять до складу спадщини визначені статтею 1219 ЦК України, отже зобов'язання за попередніми договорами купівлі-продажу та договором позики входять до складу спадщини.

Постанова КЦС ВС від 20 лютого 2019 року у справі № 755/7730/16-ц (II частина)

(Про тлумачення заповіту та стягнення коштів)

Отже, ОСОБА_9 є кредитором ОСОБА_4, а його права підлягають захисту в порядку, визначеному статтями 1281, 1282 ЦК України.

Крім того, відповідно до положень ст. 213 ЦК України зміст правочину може бути юридично розтлумачений.

Оскільки правочином відповідно до українського законодавства є дія особи, що спрямовується на придбання, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків, необхідність тлумачення змісту правочинів виникає у випадках нечіткого виявлення волі сторонами. У таких випадках необхідно встановити дійсні наміри сторін. Це означає, що суб'єкт тлумачення повинен встановити загальне для усіх сторін значення слів і понять. Особливості тлумачення заповіту викладені у ст. 1256 ЦК України.

Суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку, що текст заповіту не містить ані суперечностей, ані неточностей, складений зі слів заповідача. При тлумаченні заповіту не допускається внесення змін у зміст заповіту.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!